

Çağdaş Türk Edebiyatında Bir Ütopya: “Balık İzlerinin Sesi” Romanında Halk Kültürü Unsurları

A Utopia in Contemporary Turkish Literature: Elements of Folk Culture in the Novel “The Sound of Fish Tracks”

Doğu ÖZKAN

Uludağ Üniversitesi, Bursa, TÜRKİYE,

ORCID: 0000-0001-7306-6260, doguozkan1992@outlook.com

Geliş Tarihi: 13/07/2022 - **Kabul Tarihi:** 13/09/2022

DOI: 10.55205/jocsosa.12202255

ATIF: Özkan, D., (2022). Çağdaş Türk Edebiyatında Bir Ütopya: Balık İzlerinin Sesi Romanında Halk Kültürü Unsurları. Cihannüma Sosyal Bilimler Akademisi Dergisi, 1 (2), 69-94.

Öz

Halk, belirli bir gelenek içerisinde bir arada yaşayan ve aynı kültür özelliklerine sahip insanların oluşturduğu topluluktur. Halk bilimi, bir arada yaşayan ve ortak bir kültüre sahip halkın oluşturduğu maddi ve manevi kültürel unsurları inceleyen bir bilimdir. Halk bilimi çatısı altında değerlendirilen halk edebiyatı ise, ait olduğu toplumun duygu ve düşüncelerini sözlü ya da yazılı ürünlerle yansıtan halk bilimi dalıdır. Halk bilimine ait pek çok unsurun edebî ürünlerde yazarlar tarafından fazlaca kullanıldığı görülür. Eserlerinde kültürel unsurlara yer veren yazarlardan biri de Buket Uzuner'dir. Bu çalışmada Buket Uzuner'in Balık İzlerinin Sesi adlı romanı halk bilimi unsurlarının varlığı açısından incelenecektir. Çalışmada, doküman analizi yöntemi kullanılarak yazarın eserindeki halk bilimi unsurları tek tek fişleme yöntemi ile kayıt altına alınmış ve tespit edilen unsurlar ilgili başlıklar dahilinde sınıflandırılmıştır. Halk edebiyatı bölümünde; deyimler, yeminler, alkış kargış ve dua gibi pek çok unsura yönelik metin örnekleri tespit edilir. Halk bilimi bölümünde de hayatın geçiş dönemleri, halk bilgisi, törenler ve kutlamalar, inanışlar, halk çalgıları, giyim-kuşam, halk sanatları ve zanaatları, halk mimarisi, halk mutfağı ve diğer unsurlar olmak üzere çeşitli alt başlıklara yer verilir. Yapılan araştırma neticesinde de Buket Uzuner'in incelenen eserinin kültürel unsurlar bakımından oldukça zengin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Buket Uzuner, Halk, Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Halk Kültürü

Abstract

A people is a community living together in a certain tradition and having the same cultural characteristics. Folklore is a science that examines the material and spiritual cultural elements formed by the people living together and having a common culture. Folk literature, which is a branch of folklore that reflects the feelings and thoughts of the society to which it belongs, through oral or written

products. It is seen that many elements of folklore are used extensively by authors in literary products. Buket Uzuner is one of the authors who include cultural elements in her works. In this direction, Buket Uzuner's novel, *The Voice of Fish Traces*, is analyzed in terms of the presence of folklore elements. In the study, using the document analysis method, folklore elements in the author's work are recorded one by one with the filing method and the identified elements are classified under the relevant headings. In the folk literature section, examples of texts for many elements such as idioms, oaths, applause and prayer are determined. In the folklore section, there are various sub-titles such as transition periods of life, folklore, ceremonies and celebrations, beliefs, folk instruments, clothing, folk arts and crafts, folk architecture, folk cuisine and other elements. As a result of the research, it is concluded that the studied work of Buket Uzuner is quite rich in terms of cultural elements.

Keywords: Buket Uzuner, Folk, Folklore, Folk Literature, Folk Culture.

GİRİŞ

Halk bilim, bir toplumun bütün kültürel öğelerini araştıran, toplayan ve bilimsel yollarla inceleyen bir bilim dalıdır (Örnek, 2000: 15). Halk biliminin kapsamına giren tüm ürünler halk kültürü ve halk edebiyatı alt başlıklarıyla ele alınır. Bu ürünler Çağdaş Türk edebiyatında da kendisine yer bulur. Halk edebiyatı kaynaklarından ve halk dilinden yararlanmak, halkın yaşantısına ve halk kültürüne ait birçok ürün eserlerde karşımıza çıkar (Çobanoğlu, 2012: 3, Artun, 2015:5).

Edebî eserler eğitici özelliği olan türler olarak kabul edilir (Parla, 2018: 9). Edebiyatın toplumla olan sıkı bağı düşünüldüğünde geçmişe ait olan bu unsurlar edebî türler içine yansıtılarak nesilden nesile aktarılır (Taşcıoğlu, 2012:141). Özellikle roman ve hikâye yazarları eserlerinde halk kültürüne ait pek çok unsura yer verir. Çağdaş Türk edebiyatı yazarlarından biri olan Buket Uzuner de eserlerini bu anlayışla kaleme alan yazarlardan biridir.

Çağdaş Türk edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Buket Uzuner eserlerinde halk bilimine ait unsurlara bolca yer verir. Roman ve hikâyelerinde modern bir atmosfer oluşturma çabası güden yazar, eserlerinde modern ile geleneğe ait unsurları bir arada kullanılır. Bu ikilik onun dil ve anlatımına, üslubuna, topluma ayna tutmasına ve karakterlerini gerçek hayatın içerisinden seçmesine zemin hazırlar.

Buket Uzuner'in romanındaki halk bilimi unsurları bu çalışmanın konusunu teşkil eder. Bu çalışmada, Buket Uzuner'in romanında yer alan halk kültürü ve halk bilimi unsurları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışma, Buket Uzuner'in eserlerinden olan *Balık İzlerinin Sesi* adlı romanı ile sınırlıdır.

Çalışmada, Buket Uzuner'in romanındaki halk edebiyatı unsurları ile halk kültürü unsurları ayrı ayrı açıklanmaya çalışılacaktır. Diğer yandan halk edebiyatı ve halk kültürü kavramları alt başlıklar hâlinde tanımları ve eser içerisinden sunulan örnekler ile ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Eserlerinde her türden konuyu işleyerek farklı kurgular oluşturan Buket Uzuner, roman ve hikâyelerinde sade bir dil kullanır. Olayları aktarmak için farklı tekniklere başvurması onun eserlerinin diline de yansır. Zaman zaman mahallî söyleyişlere yer vermesi dil ile birlikte sosyal ortamın da yansıtılmasını sağlar. Yazarın, karakterleri, toplumsal dokuyu oluşturan kişiler arasından seçmesi durumu, toplumsal değerleri göz önünde bulundurmasıyla yakından ilgilidir. Ayrıca, toplumda yaşanan politik dönüşümlere de yer veren yazar, bu hususta bireyi merkeze alarak bireyin toplumsal dönüşüm içerisindeki rolünü belirler.

Çalışmanın planı ilk olarak söz konusu olan eserin yani romanın okunması, fişlenmesi, elde edilen malzemelerin tasnifi ve elde edilen verilerin halk bilimi unsurları bakımından yorumlanması şeklinde oluşturulmuştur.

Çalışma; giriş, ana bölüm ve sonuç olmak üzere üç bölümden oluşturulmuştur. Birinci bölüm giriş kısmıdır. Bu bölümde; makalenin konusu, amacı, kapsam ve sınırlılıkları, çalışmanın modeli, yöntemi, tekniği ve çalışma esnasında izlenen yol aktarılmıştır. Çalışma konusunun kapsamı gereği halk, halk bilimi, halk kültürü ve halk edebiyatı terimleri ile ilgili tanımlamalar yapılarak kavramsal çerçeve oluşturulmuştur.

Birinci bölümde; roman, halk kültürü unsurları bakımından incelenir. Bulunan öğeler; halk edebiyatı ürünleri, hayatın geçiş dönemleri, halk bilgisi, törenler ve kutlamalar, inanışlar, halk çalgıları, giyim-kuşam, halk sanatları ve zanaatları, halk mimarisi, halk mutfağı ve diğer halk bilimi unsurları başlıkları ile Buket Uzuner'in *Balık İzlerinin Sesi* adlı romanındaki halk bilimi unsurları ilgili ana ve alt başlıklandırmalar şeklinde ele alınmıştır.

Araştırma sonucunda Buket Uzuner'in eserindeki deyim, yemin, alkış kargış, dua, doğum, evlilik, ölüm, halk ölçüsü, halk taşkıtları, hitap, nida, argo ve adlandırmalar olmak üzere birçok halk edebiyatı ögesi ile halk bilimiyle ilgili pek çok unsur tespit edilir. Çalışmada, eser incelemesinden elde

edilen ilgili konu başlıkları ve alt başlıklar hakkında kısaca bilgi verildikten sonra eser içerisinde verilen örnek cümlelerle konu desteklenmiştir.

Sonuç bölümünde; halk kültürüne olan katkısı çeşitli yönlerden irdelenmeye çalışılan yazarın, modern bir çizgi üzerinde ilerleyen çağdaş bir sanatçı olması da dikkate alınarak, eserinde modern ile geleneği bir arada kullanması ve bu unsurları bir terkibe ulaştırma gayreti açık bir şekilde görülmüştür.

HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI

Halk Edebiyatı

Deyimler

“Türkçe Sözlük”te “deyim” genellikle kalıplaşmış bir ifade, gerçek anlamından az **çok farklı, sabit** bir anlamı olan bir ifade olarak açıklanır (TDK, 2011: 651). Elçin’e (2000: 642) göre deyimler asıl anlamlarından uzaklaşan ve yeni kavramlar oluşturan kalıplaşmış kelimelerdir. İki veya daha fazla kelimedenden oluşan bir dilsel anlatım türü olan bu kelimeler, duygu ve düşüncelerimizi önemli bir şekilde ifade eden isimler, sıfatlar, zarflar, basit ve birleşik fiiller ile birlikte gramer unsurlarıdır.

Deyim, bir kavramı, durumu, düşünceyi ve olayı özetleyen genellikle gerçek anlamının dışında kullanılan ve kendi bünyesinde farklı anlam derinliği barındıran kalıplaşmış ifadelerdir. Kendine özgü bir söylem tarzına sahip olan deyimler, atasözleri gibi kalıplaşmış yargılardır. Kısa ve özlü anlatım tekniği onun en önemli özelliklerinden birisidir. Deyimlerin amacı ise, kendine has özel bir anlatım kalıbı ile ifadenin çarpıcı bir şekilde, kulağa daha hoş hâle getirilmesidir (Kaya, 2007: 234).

Günlük hayatta sıkça kullanılan deyimler, duygu ve düşünceleri dile getirmede başvurulan kalıplaşmış sözcükler olduğu gibi incelenen eserde de bolca kullanılır:

“...Daha çok genç yaşlarda **baş gösteren** bir rahatsızlık çekmesi söz konusu oluyor” (BİS, s.17).

“...Romain Gary’nin neredeyse **avaz avaz bağırдыğı** bu son sözcükler kimsenin ilgisini çekmemiştir” (BİS, s.19).

- “Tanımlanması güç bir **hüzün çöktü** içime...” (BİS, s.20).
- “Beni herkesten fazla **düş kırıklığına** uğratan...” (BİS, s.30).
- “Herkes tamamen **kulak kesilmiş**, dinliyordu” (BİS, s.30).
- “Zaman zaman bana çene çalmak için uğradığı oluyordu” (BİS, s.31).
- “...Bir hemşire ciddi ve anlamsız yüzüyle **tepemizde bitmişti**” (BİS, s.52).
- “**Gözlerime inanamadım**” (BİS, s.53).
- “...Benimse **dilim tutulmuştu**” (BİS, s.71).
- “Haber verince, **yüreğim yerinden fırladı**...Ciddi olmaya çalıştım...**Su-ratımı astım**...Kapı çalındı; bir kısa, bir uzun. **Göz göze geldik**” (BİS, s.75).
- “...Tanışmaya **can atıyordum**” (BİS, s.76).
- “...**Akl erdiremeyen** bir bakış fırlattı” (BİS, s.77).
- “...Biraz **içim sızladı**” (BİS, s.78).
- “Onun **başına çıkılamaz zekâsı**...” (BİS, s.94).
- “...Cyrano’nun **kulağına bir şeyler fısıldadı**” (BİS, s.131).
- “...Yine **dilimi tutamamıştım**” (BİS, s.142).
- “...**Dondum kaldım**” (BİS, s.153).
- “...Yüzyıllarca **kırıp geçirmişler**” (BİS, s.163).
- “...**Aklım başımdan gitti**” (BİS, s.197).
- “...**Başlarına** rezalet bir çorap örmüş” (BİS, s. 210).

Uzuner, *Balık İzlerinin Sesi* eserinde sıklıkla deyimlere başvurmuştur. Eserde kullanıldığı görülen deyimler anlatımı kuvvetlendirmesinin yanında karakterlerin duygu ve düşünceleri hakkında okuyucuya bilgiler vermektedir. Ayrıca eserde deyimlerin kullanımı anlatılmak istenen olayları da pekiştirmektedir.

Yeminler

Arapça’daki “yemin” sözcüğü ile aynı anlama gelen “ant” kelimesi “Türkçe Sözlük”te, Tanrı’ya itirafta bulunarak veya aziz olarak bilinen biri üzerine yemin ederek bir olayın teyidi; kendi kendisine söz vermek, ahit şeklinde tanımlanmıştır (Komisyon, 2005: 104). “Ant içmek” ise şöyle tarif edilir: bir şeyi yapma ya da yapmama sözü (Komisyon, 2005: 104). Yapılan

tariflerden hareketle, kelimeye kutsal bir değer atfedildiği için, söz konusu olguyla geleneksel inanışların sıkı sıkıya bağlı olduğu görülür.

Eski Türk geleneklerinden beri süre gelen “ant motifi”, Türk Kültür çevrelerinde yapılan araştırmalar neticesinde ulaşılan bilgilere göre yazılı olarak bulunduğu gibi bireysel olarak da ant içme şekillerine rastlanır. Bu motif üzerinden kişinin verdiği sözü gerçekleştirmemesi, sözünde durmaması, yalan söylemesi hâlinde kısaca lanetlenmesi istenir. Bu bilgiler ışığında ant kelimesinin, Türk kültür çevrelerinde yaygın olarak kullanıldığı ifadesine varılabilir (Durmuş, 2009: 98).

İncelenen romanda, yemin ifadelerine çok yer verilmesi de bazen karakterlerin sohbetleri esnasında geçen yemin söylemleri aşağıdaki gibidir:

“...Bazı şeyler üstüne **yemin ettiriyor** ve bu yemini tutamıyorsun” (BİS, s.37).

“...Tadını çıkartmam konusunda **söz istedi** benden, diye mırıldandım” (BİS, s.37).

“Anlamıyordum işte! **Şeytan çarpsın** ki, tek bir şey anlamıyordum!..” (BİS, s.59).

Türk kültüründe önemli yeri olan yemin cümleleri Uzuner’in eserinde kısıtlı da olsa kullanılmıştır. Yemin olgusu eserde, ‘yemin’, ‘söz’ ve ‘şeytan çarpsın ki’ kelimeleri ile aktarılmıştır. Karakterler bu cümlelerle söylemini kuvvetlendirmiş ve okuyucuyu ikna etme yoluna gitmiştir.

Alkış Kargış

Eski Türkçe’de *alka-* (övmek, methetmek); *karga-* (*beddua etmek*) fiillerinden türetilen alkış ve kargışlar sözlü geleneğin bir ürünü olarak varlığını daima sürdürür (Gabain, 2000: 260; Ergin, 1997: 271).

L. Sami Akalın, “Türk Dilek Sözlerinde Alkış ve Kargışlar” adlı kitabının ön sözünde, Türk folklorunun, toplumda geçirdiği evrim dönemlerinden her birisinden bir iz taşıdığı belirtilmektedir. Kültür tarihimizin derinliklerinden gelip hâlâ varlıklarını sürdürmeye devam eden alkış kargışlar zaman içinde değişime uğrayarak dönüşür. Fakat, toplum tarafından kabul görmeyip etkisini yitirenler olduğu gibi çarpıcı söylenişlerini koruyanların da olduğu görülür.

Alkış ve kargışlar; öfke, nefret, kin ya da sevinç, mutluluk gibi duygu durumların dışı vurumu açısından önem taşır. Kargışlar, çaresizlik içinde acı çeken ya da bir kötülüğe maruz kalan insanların rahatlamak için dile getirdiği kalıp sözlerdir. İnsanın o andaki ruh hâlini ve duygularını yansıtmaları açısından önem taşır. Bu söylemler, kişiye, zamana, mekâna ve değişen algılara göre farklılıklar arz edebilir. Genellikle toplum açısından kabul edilemeyecek davranışları sergileyen kişiler için kullanılır (Harmancı, 2012: 10).

Edebî eserler ile sıkı bir bağı olduğu görülen alkış kargışların romandaki örnekleri şöyledir:

*“Bu adamlar nerede nesnel olabilmişlerdir ki, şu **Allah’ın cezasını** yağdırdığı, haksızlık suyuyla suladığı...” (BİS, s.82).*

*“**Allah kahretsin!** Benim aklımı ve duygularımı çoktan fetheden başka bir erkek vardı” (BİS, s.105).*

*“**Canları cehenneme!** diye, gürledi” (BİS, s.112).*

Alkış ve kargışlar halk biliminde farklı cümlelerle ele alınmaktadır. Alkış ve kargışlar, Uzuner’in eserinde, ‘Allah’ın cezası’, ‘Allah kahretsin’ ve ‘canları cehenneme’ şeklinde ifade bulmuştur.

Dua

“Türkçe Sözlük”te “Dua”: “Yakariş; Tanrı’ya yalvarma, yakariş için söylenen dinî metin” olarak açıklanır (TDK Türkçe Sözlük, 2011: 720).

Dualar, iyi dilekleri ifade etmek için kullanılan kalıplaşmış sözlerdir. Duaların en önemli özelliği, bir inancı ve ümidi bünyesinde barındırmasıdır. Genellikle, bir iyiliğe karşılık, samimi duygularla söylenen sözlerdir. Dualar genellikle, kısa, yalın ve net ifadelerdir (Kaya, 2007: 261–269).

İstemek, yalvarmak, birinin iyiliğini ya da kötülüğünü düşlemek anlamlarına gelen dualar, edebî eserlerde de sıkça karşımıza çıkan, dilimize yerleşmiş sözcükler gibidir:

*“Ah Tanrım, **Tanrım sen esirge beni...bizleri...**” (BİS, s. 61).*

*“**Tanrım benim aklımı koru!**” (BİS, s. 80).*

*“**Tanrım sana bin şükür!**” (BİS, s. 112).*

*“...Kilisede de **dua** ederdi.” (BİS, s. 120).*

*“Saint- Joseph tarikatından dini bütün bir hemşire, başımda **dualar** ediyor...” (BİS, s. 202).*

İncelenen eserde yazar, duayı genellikle ‘korunmak’ ve ‘şükretmek’ için kullanmakla birlikte bir fiili de ifade etmiştir.

Hayatın Geçiş Dönemleri

Her insanın hayatında önemli olan bazı evreler vardır. Doğum, evlenme ve ölüm gibi evreler insan hayatında köklü değişiklikler yaparak, yeni bir boyutla karşımıza çıkar. İnsan hayatında gerçekleşen, kırılma noktaları olarak da nitelenebilecek olan bu durum sonucunda önemli bazı inançların ortaya çıktığı görülür. Edebî eserlerin kaleme alınmasına sebep olan bu itici güç, insanların hayatlarında meydana gelen dönüm noktalarının bir olay hâlinde aktarılmasıdır. Hiç şüphe yok ki doğum ve ölüm insan hayatının en önemli iki evresidir.

Doğum

İnsanoğlunun hayatındaki üç önemli geçişten birincisi doğumdur; neredeyse her zaman neşeli bir olay şeklinde kabul edilmektedir. İnsanı sevin-diren doğum olayı ile ilgili olarak halk arasında pek çok inanışın olduğu görülür. Dünyaya doğan her çocuk yalnızca anne babasına değil, akrabalarına, komşularına, torunlarına ve ailesine de neşe getirmektedir. Çünkü her doğum aile, akraba, torun ve çocuk sayısını arttırmakta; bu da güç ve dayanışmanın artması anlamına gelmektedir (Baraz, 1998: 41).

Önemli bir geçiş evresi olan “doğum” olgusunun romana yansımaları şöyledir:

“...Ertesi yıl ben doğmuşum” (BİS, s.56).

“...Buna rağmen kızla evlenmiş ve ilk çocukları o evde doğmuş” (BİS, s. 187).

“...Evlendik, oğlumuz Diego doğdu” (BİS, s. 204).

Doğum insanın dünyaya gözlerini açtığı dönemdir. Uzuner’in eserinde olay örgüsü kapsamında anlatılarda doğumdan bahsedildiği görülmektedir.

Evlenme

Evlilik, iki kişinin evlenmeye karar vermesi sonucunda yeni bir hayata açılan ilk kapı olarak tanımlanabilir. Sosyal bir kurum olan evlilik, değişik gelenek ve görenekler neticesinde gerçekleşir. Ayrıca evlenmenin hem bireysel hem de kolektif bağların güçlenmesine zemin hazırladığı görülür.

Hayattaki ikinci geçiş dönem olan evlilik, kız ve erkek çocukların toplumsal süreçlerinde, aileler arası dayanışmanın, sosyal ve ekonomik ilişkilerin tanımlanması ve düzenlenmesiyle ilgili olarak her zaman önemli bir olay ve önemli bir aşama olarak görülmüştür. Ailenin toplumsal yapının temeli olması evliliğe bütünlüğünü garanti eden evrensel bir nitelik kazandırmıştır. Dünyanın her evresinde gerçekleşen, ilişkili olduğu kültürün türüne göre belirlenen belirli kural ve kalıplara uyum sağlayan düğün olayı, özellikle tören, gelenek ve görenekler açısından zengin bir görüntü oluşturmaktadır (Baraz, 1998: 56).

Önemli bir geçiş evresi olan “evlenme” olgusunun romana yansımaları şöyledir:

*“Bu **evlenip-boşanma** faslında ayağa kalktı, biraz sinirli adımlarla yürümeye başladı odamda”* (BİS, s. 36).

*“...Buna rağmen kızla **evlenmiş**”* (BİS, s. 187).

*“**Evlendik**, oğlumuz **Diego** doğdu”* (BİS, s. 204).

Evlilik gelenek ve göreneklere göre farklılık gösteren bir eylem olmakla birlikte incelenen eserde; herhangi bir ayrıntının verilmediği görülmektedir. Sadece bilgi verme amacıyla kullanıldığı söylenebilir.

Ölüm

Ölüm, insan hayatının son bulmasını ifade eder. Bu bakımdan insan hayatını değiştiren dönüm notlarının sonuncusudur. Eski Türk geleneklerinden süre gelen aşamaları görülür. Ölüm öncesi, ölüm sırası ve ölüm sonrasıdır.

Hayatın geçiş evrelerinin sonuncusu olan “ölüm” olgusunun romandaki yansımaları şöyledir:

“...Ama denizdeki dev dalgalara karşı koyamamış. Ölürlerken, gökyüzünde gökkuşağı varmış” (BİS, s.55).

“Edvard Grieg fiyortlara bakan ve adı Trolldhaugen olan bu evde öldü” (BİS, s. 85).

“...Pirî Reis'i **idam ettiren** Kubad Paşa'yı...” (BİS, s. 138).

“Fransız Albay'ın bu evde **intihar ettiği** söyleniyor” (BİS, s. 187).

“İntihar edecek olan ben değilim. Ölecek olan Emile Ajar” (BİS, s. 205).

Uzuner, eserinde insan yaşamının son bulması olan ölüme de yer vermiştir. Özellikle kullandığı ‘idam’ ve ‘intihar’ kavramları ölüm şekli hakkında bilgi vermektedir.

Halk Bilgisi

İncelenen romanda tespit edilen halk bilgisi öğelerine temas etmeden önce halk, halk kültürü ve halk bilgisi kavramlarına değinmek gerekir. Dundes “Halk” kavramını; ortak durumları paylaşabilen herhangi bir insan grubu için kullanmıştır. Bu grubu hangi faktörün birleştirdiği önemli değil - ortak bir dil, meslek veya din olabilmektedir. Daha da önemlisi, herhangi bir nedenle oluşan bir grubun benimsediği bazı gelenekleri vardır (Dundes, 1998: 139-152).

Umay Günay, Halk Bilimini geleneksel kültür ürünlerine bakan disiplinin genel adı olarak değerlendirmiştir. Geçmişten geleceğe söz ve/veya davranışla sunulan bu ürünler zamana, mekâna ve kişilere göre her sunumda dönüşebilir ve değişebilir. Umay Günay da folklorun “ulusal kültür adı verilen birçok unsurdan, farklı ulusal grupların çeşitli tarihsel gelişim derecelerinde deneyimledikleri bilgi birikiminden oluştuğunu ve bu bilgi çeşitlendikçe onu inceleyen “bilim”in de çeşitlendiğini ileri sürmüştür (Durbilmez, 2013: 104).

Halk Bilgisi ana başlığı altında roman inceleme/derleme çalışmasının sonucunda elde edilen verilerden hareketle, halk ölçüsü ve halk taşıkları adlı alt başlıklara yer verilir.

Halk Ölçüsü

Ölçü birimleri, halk için gündelik yaşamın vazgeçilmez unsurlarındandır. Halk arasında eski çağlardan beri yaşamın çeşitli alanlarında birtakım ölçü birimlerinin kullanıldığı görülür. Bu birimler genellikle çokluk, ağırlık, uzunluk ve zaman kavramlarıyla ilgilidir:

“**Sıfır kilometrede** bir frak giymişti Romain” (BİS, s. 94).

“...**Işık hızına yakın bir hızla** yukarıya uçtuk” (BİS, s. 155).

“...Brooks günlüğü on sekiz **krona** kiraliyordu” (BİS, s. 68).

“...Yirmi dakika, belki yarım saat yürüyerek **ortaladığımızda**, üç katlı, kırmızı bir evle karşılaştık” (BİS, s. 191).

Halk ölçüsü Uzuner’in eserinde kullandığı unsurlardan birisidir. Eserde kullanılan ölçüler; sıfır kilometre, ışık hızı, krona ve ortalamak olarak sıralanabilir. Bu ölçü birimlerinin daha çok bir nesneyi ve durumu nitelemek ya da zamansal olarak vurgulanmak istenen ifadeler aracılığıyla dile getirildiği görülmektedir.

Halk Taşıtları

İncelenen *Balık İzlerinin Sesi* adlı roman, Çağdaş Türk edebiyatı döneminde yazılan postmodern bir eserdir. Bundan dolayı eserde, halkın kullandığı araçların çeşitlilik gösterdiği görülür. Eski dönemlere ait olduğu görülen araçlar ile yeni dönem araçlarının bir arada olması dikkat çekicidir. Bu bağlamda romanda kullanılan araçlar şu şekilde sıralanabilir:

“...Günnar **Mazda arabasını** çalıştırırken...” (BİS, s. 5).

“...Az sonra **otobüs** durdu” (BİS, s. 84).

“...O **uçaktan** bu **uçğa** koşturup duran ben değildim” (BİS, s. 143).

“... **Ciplerin, helikopterlerin, yarış arabalarının, tankerlerin** ve daha önce hiç görmediğim **ince uzun, yuvarlak yassı, tekerleksiz tuhaf araçların** park ettiği yamyassı, dümdüz, göz alabildiğine bir alan” (BİS, s. 154).

“...Helikopteri andıran, yassı ve tamamen şeffaf bir uçuş aracına bindik” (BİS, s. 155).

“...Arkamızda **at arabalarının** özgün tekerlek ve at nalı sesleri duyuldu o sırada” (BİS, s.158).

“...Doludizgin bize yaklaşan şık bir **fayton** gördük” (BİS, s. 158).

“...Çok işlevli ve aerodinamik bir tekerlekli **uçak** altınızdaki!” (BİS, s.160).

“...Tuhaf **arabamızı**, kokusuz, egzosuz, tertemiz park ettik” (BİS, s.180).

İncelenen eserde birbirlerinden farklı halk taşıtları kullanılmıştır. Cip, helikopter, tanker, uçak, fayton ve at arabası bunlardan bazılarıdır. Halk tarafından kullanılan taşıtlar hem dönemin şartları hem de karakterlerin sosyo-ekonomik durumları hakkında bilgi vermektedir. Bir taraftan at arabasından bahsedilirken diğer yandan uçaktan bahsedilmesi; halk içinden, halktan ayrı gruplar veya karakterler hakkında okuyucuyu bilgilendirmektedir. Aralara serpiştirilen çeşitli araçlar da dönemin koşulları konusunda fikir sahibi olmaya yardımcı olmaktadır.

Törenler ve Kutlamalar

Romanda, halk için önemli görülen ve hayatın her safhasında karşılaşılabilecek törenlere, kutlamalara ve anmalara yer verilir:

“Büyük babaannesinin mezarı başında yapılan **bir anma töreni**...” (BİS, s. 29).

“...**Bir düğün töreni** düşlermiş meğerse...” (BİS, s. 32).

“...Hemen bütün dostlarım **doğum günü partisine** davet edilmişti” (BİS, s. 91).

“...**Bir çeşit yeniden başlama partisi** de diyebiliriz, dedi” (BİS, s. 195).

Belirli bir topluluk, millet veya halk hakkında bilgi sahibi olmak isteyenlerin sıklıkla baktığı husus tören ve kutlamalardır. Bu durumda tören ve kutlamaların halk bilimde önemli yer tuttuğu söylenebilir. Uzuner de eserinde ‘anma’, ‘düğün’, ‘doğum günü’ ve ‘yeniden başlama partisi’nden bahsetmektedir. Özellikle düğün törenleri sadece geniş kitlelerde değil; aynı halk içinde farklı gruplar arasında da değişebilen kutlamalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

İnanışlar

Birçok sosyal bilimin inceleme alanına giren “inanç” olgusu, geniş bir anlam çerçevesine sahiptir. Fakat, bu olgunun halk bilimi incelemelerinde daha sınırlı bir anlam kazandığı görülür. Halk bilimi araştırmacıları, halk

inançlarını önceleyerek inceler. Araştırmacılar hangi alanda çalışırsa çalışsın bir şekilde bu inanç öğeleri ile karşılaşır. Bundan dolayı da bu konu üzerinde kesin bir sonuca varmak kolay değildir (Motz, 1998: 340; Çobanoğlu, 2003: 11).

Türk Halk bilimi alanında, halk inançları ile ilgili yapılan çalışmaların evreni, genel olarak araştırma yapılan toplumun eski dinlerden aldığı ve sözlü gelenek üzerinden kuşaktan kuşağa aktardığı dinsel/kültürel unsurların kendi yaşantıları içerisinde sınırlandırılarak ele alınması şeklinde yansır (Boratav, 2003: 19; Çobanoğlu, 2003: 11). Kavram “İngilizce”de bir şeyin veya bir kişinin olduğuna; gerçekliğine dair güçlü duygu, his; bireyin kabul etmiş olduğu dine göre benimsediği şeyleri ifade etmektedir (Oxford Advanced Learner’s Dictionary, 2010: 125). Bir diğer tanımlamada da modern bilim ölçüt alınır: Modern bilim paradigmaları kapsamında tecrübî araçlar ile doğrulanamayan ve ölçülemeyen hususlarda oluşan bir bilgi/bilme sürecini ifade etmektedir (Motz, 1998: 340). Geniş bir anlamsal evrene sahip olan inanışların bolca kullanılması dikkat çekicidir. Çeşitlilik içinde sunulan inanışların roman içerisindeki konumlanışı şöyledir:

“...**Karalar giyip, yas tutuyormuş** gibi oynamaya karşı olduğunu anlatmamıştı kimselere” (BİS, s. 29).

“...Ancak geceleri, düşlerinde ve **karabasanlarında** ortaya çıkarlar” (BİS, s. 31).

“...Öfkeyle yuttum **uğursuz pembeyi**” (BİS, s.45).

“...Tanrısı tarafından emredildiği ve **kutsal olduğuna inanıyor**, boyun eğiyordu” (BİS, s. 56).

“**Kırmızı karanfilin** normal insanlar arasında **kıskançlık anlamına** geldiği söylenir” (BİS, s. 92).

“Matematikçiler, **yeni dinsizler** ilan edileli beri, hiç evinden çıkması...” (BİS, s. 119).

“**Tanrı benim için bir gönül meselesidir!**” (BİS, s. 120).

“Güzellik beni daima etkiler ve **eller asla yalan söylemez!**” (BİS, s. 155).

“Cengiz Han’ın babası Yegüsey, oğlu avucunda bir kan pıhtısıyla doğduğu için, **Onun uğurlu olduğuna inanmıştır. Oysa kan, uğursuzluktur!**” (BİS, s. 199).

“Normal insanların bu adayı uğursuz bulup, şeytan adası diye anmaları, peri ve cin gibi batıl açıklama yaratarak apar topar terk etmelerinin tek nedeni, sevgili dostlarımız Balıkların İzleri ve Balıkların Sesidir!” (BİS, s.209).

Boratav (2003: 19), kişi ya da toplum tarafından bir olgunun, düşüncenin, bir nesne veya varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesine inanç demiştir. Uzuner’in eserinde kullanılan inanışların bu tanıma karşılık geldiğini söylemek mümkündür.

Halk Çalgıları

Romanda geçen halk çalgılarının piyano, keman ve viyolonselden ibaret olduğu görülür:

*“...Pinochet’ye **piyano** dersleri vermiş” (BİS, s. 52).*

*“...Onu bulduğunda, sokakta **keman** çalıyormuş Pablo” (BİS, s. 56).*

*“...Torun Vivaldi **keman**, torun Mendelssohn **viyolonsel** çalıyor” (BİS, s. 197).*

Halk çalgıları birçok toplumda değişmekle birlikte tarihi anlamda bilgi vermektedir. Özellikle doğu ve batı kültürlerinde halkın keşfettiği ve benimsediği çalgıların farklılaştığı görülürken; incelenen eserde kullanılan halk çalgıları, piyano, keman ve viyolonsel olarak sıralanmaktadır. Burada yazarın batı kültüründeki çalgılardan bahsettiği söylenebilir.

Giyim Kuşam

Romanda hem erkek hem de kadın giyiminde, Avrupaî bir atmosfer içerisinde Fransız modasının hâkim olduğu görülür:

*“O özel diktirdiği **Nazi üniforması** ve **Hitler makyajıyla** Madrid caddelerinde dolaşmış Nazi selamı vermişti” (BİS, s. 28).*

*“...Çok renkli giysiler içinde, iri çiçekli **dev şapkasıyla** ve **bol makyajlı** olarak gittiği...” (BİS, s.29).*

*“Beyaz, bol kesimli, **keten gömleğinin** içinde...” (BİS, s.76).*

*“...Yeşil **mini eteğimin** üzerine, bej **ipek bluzumu** giyerken...” (BİS, s. 89).*

“Siyah, bol, **ipekli bir pantolon**, üstüne **Doğu işlemeleriyle bezenmiş bir yelek** giymişti” (BİS, s. 91).

“...Omuzları tamamen açık **kırmızı tuvaletine...**” (BİS, s. 92).

“...Aykırı bir parlaklıkla yanan **turuncu saten bol bir gömlekle**, şalvar kesimi kırmızı bir pantolon giymişti. Sağ kulağında **safir taşlı bir küpe** vardı” (BİS, s.93).

“...Bir **frank** giymişti” (BİS, s.94).

“...**Kırmızı ipek sabahlığına** sarılmış...” (BİS, s.111).

“...Kılıcını, tüylü **Gaskonya şapkasını...**” (BİS, s. 116).

“...Yün **füzo pantolon** ve kısa süet çizmelerim, parmağımda denizci büyük büyük dedemin yüzüğü...” (BİS, s. 150).

“...Üzeri işlemeli deriden, sık bir çanta vardı” (BİS, s.151).

“Bizi gümüş lame bir uçuş **tulumu** giymiş, başı kasklı, gözlerinde **pilot gözlükleri** olan bir kadın karşıladı” (BİS, s. 155).

“...Beyaz **bermuda pantolonu**, eflatun **pamuklu tişörtüyle...**” (BİS, s.164).

“Kırmızı bir **mini şort**, siyah sık bir **büstiye** giymiş ve dudaklarındaki **yırtıcı kırmızı ruju** tazelemiş...” (BİS, s. 178).

“...Kırmızı **satene mayosuyla** güneşlenen...” (BİS, s. 184).

Giyim kuşam halk kültürünün önemli unsurlarındandır. Yazar eserinde, Nazi üniformasından füzo pantolana, mini şorttan, saten mayoya kadar çeşitli giyim ürünlerinden bahsetmiştir. Burada kıyafetlerin nasıl olduğunun tanımlandığı görülmektedir.

Halk Sanatları ve Zanaatları

İncelenen romanda, Doğu ile Batı kültürüne özgü olan halk sanatları ve zanaatlarının bir arada olduğu görülür:

“...Suriyeli ustaların geliştirdiği **cam üfleme** tekniğiyle yapılan ilk parfüm şişeleri...” (BİS, s. 90).

“...**Doğu el işlemeleriyle** bezenmiş bir yelek...” (BİS, s. 91).

“...Cıvı cıvı **vitraylar...**” (BİS, s. 97).

“Erkek tarağı **koleksiyonu...**” (BİS, s. 106).

“Porselen, cam ve seramik **koleksiyonlarının** ağır bastığı...” (BİS, s. 180).

“...**Miro resminin** içine girmiş gibi oluşumdur!” (BİS, s. 185).

“...Yerlerde **el dokuması** olağanüstü Acem ve Türk halıları...” (BİS, s.192).

“...Hoca Ali Rıza, Osman Hamdi Bey, Şevket Dağ, Hikmet Onat’ın **resimlerini** ve bazı **minyatürleri** gösteriyordu” (BİS, s. 194).

Eserde Doğu ile Batı kültürünü harmanlayarak bir terkibe ulaşmaya çalışan yazar, cam üfleme, Doğu el işlemleri, vitray, miro resmi ve el dokusu gibi halk sanatları ve zanaatlarına bir arada yer vermiştir.

Halk Mimarisi

İncelenen romanda hem geleneksel hem de Avrupaî mimarinin iç içe olduğu görülür:

“...Dinlendirici, huzur verici, yalıtılmış, sessiz, sakin...Tam **Kuzey işi**” (BİS, s. 11).

“Damarlı beyaz çam ağacı, İskandinav titizliğiyle işlenmiş, koyu renk şeffaf cilayla parlatılmıştı” (BİS, s. 65).

“Şapelin üçgen çatısı...Bir de **horoz figürü** dikilmiş...Şapelin kapısı çok iri lale biçiminde siyah boyalı kısım, turuncu ön cepheyle yarattığı zıtlık...” (BİS, s. 162).

“...**Kırmızı kiremit çatılı**, tek katlı üç beyaz ahşap ev göründü...Üçüz evlerin **yeşil çerçeveli pencerelerinden** bazılarında **kahverengi panjurlar** örtülüydü” (BİS, s.163).

“**Kırmızı tahta çitin** çevrelediği bahçe de tuhaftı” (BİS, s. 170).

“...Duvarları koyu renk **cilalı maun bir kitaplıkla** çevrelenmişti” (BİS, s. 175).

“Evin en önemli özelliği **altıgen** oluşuydu” (BİS, s. 191).

Halk kültürü unsurları içinde mimarinin önemli bir yeri vardır. Öyle ki yazar, eserinde hem geleneksel hem de Avrupaî mimariyi bir arada kullanarak kültürler arası etkileşimin yolunu açma eğilimi göstermektedir.

Halk Mutfağı

İncelenen romanda geçen mutfak unsurları aşağıdaki gibidir:

“...*Hafif, taze, sağlıklı kuzey yemekleri ve yüzü açık deniz ürünü sandviçleriydi*” (BİS, s. 11).

“*Balık köftesi*” (BİS, s. 11).

“*Fransız şarabı*” (BİS, s.14).

“*Canım, sade bir Türk kahvesi çekti*” (BİS, s. 20).

“*Türk rakısı*” (BİS, s.34).

“*Kırmızı şarap*” (BİS, s. 55).

“*Sebzeli cury*” (BİS, s.70).

“*Kuzey pastaları*” (BİS, s. 96).

“...*Aslında balık yemeği düşlemiştim*” (BİS, s.166).

“*Bol tuzlu, sert Bloody Mary’leylerimizi yudumlarken...*” (BİS, s.178).

“*Domates suyu*” (BİS, s.184).

“*Paskalya çöreği*” (BİS, s.185).

İncelenen romanda, Türk kültürüne ait yemek ve içeceklere yer verilmesine karşın Kuzey Avrupa’ya özgü yemekler ile Fransız içeceklerinin daha ön planda olduğu görülmektedir.

Diğer Unsurlar

Yapılan eser incelemesi sonucunda, son olarak diğer unsurlar adlı başlık ele alınır. Bu başlık altında da hitap, nida, argo ve roman adları şeklinde alt başlıklara yer verilir.

Hitap

Sözü birine ya da birilerine yöneltme, seslenme şeklinde tanımlanan hitap, eser içerisinde tek bir kalıplaşmış ifade ile karşımıza çıkar:

“*Afiye! Sevgili çocuğum, gelsene*” (BİS, s.75).

“*Bilmem anlatabildim mi sevgili hanımefendiciğim?*” (BİS, s.82).

“*Sevgili hanımefendiler ve beyefendiler*” (BİS, s.128).

“*Afiye sevgilim...*” (BİS, s.130).

“*Üzülme sevgili Madam...*” (BİS, s.141).

“*Sevgili küçüğüm...*” (BİS, s.142).

“Sevgili Afife...” (BİS, s.147).

“Sevgili Matmazel!...Sakın unutmayınız hanımefendiciğim!...dedi” (BİS, s.159).

“Sevgili Carmen!” (BİS, s.160).

“Ah sevgili Jeanne...” (BİS, s.180).

“Sevgilim, hep sevgilim, Afife...” (BİS, s.181).

“Endişeli sevgilim!” (BİS, s.192).

“Afife Piri, sevgili dostum, nasılsın?” (BİS, s.198).

Bir kişi veya kişilerle iletişimi başlatabilmek için günlük hayatta farklı bağlamlarda kullanılan hitap biçimleri, her sosyal organizasyon ve grupta kendine özgü özellikler kazanabilmekte ve farklı dönemlerin edebî eserlerine yansıyan sosyo-kültürel özellikleri konusunda bilgi verebilmektedir (Keskin, 2020: 764). Tek bir hitap şekli kullandığı görülen Uzuner’in eserinin bu yönde zayıf kaldığı söylenebilir.

Nida

Çağırma, bağırma ve seslenme şeklinde tanımlanan nida, incelenen romandaki şahsiyetler, olaylar ve durumlar karşısındaki duygularını ifade etmek, şaşkınlıklarını ortaya koyabilmek için nida sanatından yararlanır. Eserde geçen örnekler ise şöyle sıralanabilir:

“Ey aşk, gücün tartışılmaz bile!” (BİS, s.86).

“Ah çok pardon, özür dilerim!” (BİS, s.98).

“Aman Tanrım!” (BİS, s.113).

İncelenen eserde ‘ey’, ‘ah’ ve ‘aman’ olarak sıralanan nidalara bakıldığında yazarın hikâyesini anlatırken nidaya fazla ihtiyaç duymadığı görülmektedir.

Argo

Halkın yaratıcı bir alanı olarak argo, mecazi ve metafor ağırlıklı şiir dilinin kullanımıyla anonim bir üründür. Argonun toplumsal işlevleri olmasına rağmen, bilinmeyen halk şairleri her gün argo üretir ve anonim sözlü

folklorda kendilerine yer bulur (Terzioğlu, 2006: 104). İncelenen eserde, şահıslar bazen kendilerine engel olamayıp yer yer argo tabirler sarf eder:

“Bu yüzden **sahtekâr, kısır, kaz kafalı, kabız, keten helva suratlı** heriflere müthiş bozulurum” (BİS, s.82).

“...Onların deyişiyile **deli**, ne olursak olalım” (BİS, s.125).

“Anneme âşık olduğumu, eşcinsel olduğumu, **deli, kaçık**, hasta olduğumu falan...” (BİS, s.141).

“Bazı ünlü **ibneler**, her karşılaştığımızda bana...” (BİS, s. 142).

“Bir sürü şapşal, kendilerine değişik havalar vererek, alıcı pozunda ortaya çıkabilir” (BİS, s.202).

Argo, gelişi güzel kullanılan sözcükler olduğu için edebî eserlerde yer alması pek de uygun görülmez. Buna karşın Uzuner eserinde yer yer argoya başvurmuştur. Argonun toplumda kendinde yer bulduğu gerçeğini yazarın da göz ardı etmediği görülmektedir.

Adlar

İncelenen romanda, şahsiyetler, olay örgüsü içerisinde birbirlerine eser tanımları yaparken, bu tanımlar sırasında da örnekler verir. Bu örnekler şu şekilde sıralanabilir:

“Kanepenin üzerinde duran ilk baskı **Andersen Masallarını** görünce gülümsedi” (BİS, s.175).

“Piaubert’in **Bilinmeyen Dünyaların Sabırsızlığı**’nı sever misin?” (BİS, s.186).

“Bak, bu Farsça el yazmasının adı, **Acaibül Letâif**” (BİS, s.186).

“Ömer Seyfettin’in **Rûznâmeleri**, Şemseddin Sami’nin **Taaşşuk-ı Tal’at ve Fitnat**’ı, Fitnat Hanım’ın **Divan**’ı ve Neyzen Tevfik’in **Azab-ı Mukaddes**’i...” (BİS, s. 186).

“**Cengiz Han’ın Dansı** adında bir kitap yazmıştı...” (BİS, s. 198).

“**Savaş ve Barış**’ı yazmak...” (BİS, s.203).

Adlar, romanların vazgeçilmez halk bilimi unsurlarındandır. Okuyucuya aktarılan bilgiler bazen karaktere atfedilen ad ile bazen karakterin dilinden anlatılan başka bir hikâyedeki adlarla da ifade edilmektedir.

SONUÇ

Ütopik bir dünya ile gerçek dünyayı, modern ile geleneği bir arada harmanlayan günümüz Çağdaş Türk edebiyatının dikkat çeken yazarlarından olan Buket Uzuner, özellikle roman ve hikâyelerinde halk kültürü unsurlarından faydalanarak eserlerinde gerçekliği yakalamaya çalışan bir yazardır.

Bu çalışmada, Buket Uzuner'in *Balık İzlerinin Sesi* adlı romanında halk kültürü unsurları saptanmaya çalışılır. Buket Uzuner'in romanının bu unsurlar bakımından oldukça zengin olduğu görülür. Yazarın bütün roman ve hikâyelerinde olduğu gibi incelenen bu romanında da gündelik hayatın içinden gelen sözlere ve davranışlara rastlanır. Ayrıca yazarın eserinde kullanmış olduğu sade dil ve üslubu, topluma ayna tutma çabası ve karakterlerin gerçek hayat içerisinde seçilmesi de dikkate değerdir.

Makale; giriş, ana bölüm ve sonuç olmak üzere üç bölümden oluşur. Çalışma; amaç, konu ve araştırma metodunun verildiği giriş bölümü ile başlar. Bu bölümde makalenin niçin yazıldığı, makale yazılırken hangi yolların izlendiği açıklanır. Ana bölümde halk, halk bilimi, halk kültürü ve halk edebiyatı kavramları ile ilgili kısa bilgiler verildikten sonra roman derleme çalışması sonucunda tespit edilen halk bilimi unsurları alt başlıklar hâlinde eser içerisinde sunulan örnekler ile açıklanır. Sonuç bölümünde ise; halk kültürü ile olan bağı ve bu unsurlara katkısı incelenen yazarın, her ne kadar modern bir çizgi üzerinde, ütopik bir evren yaratma amacı olsa da modern ile geleneğe ait unsurları bir arada kullandığı görülür.

Halk kültürü ana başlığı altında; halk edebiyatı, hayatın geçiş dönemleri, halk bilgisi, törenler ve kutlamalar, inanışlar, halk çalgıları, giyim-kuşam, halk sanatları ve zanaatları, halk mimarisi, halk mutfağı ve diğer unsurlar olmak üzere toplam on bir alt başlığa yer verilir. İnceleme sonucunda elde edilen başlıklandırmalar kısaca tanıtılarak, eser içerisinde sunulan örnekler ile konu desteklenir.

Halk edebiyatı başlığı altında; deyim, yemin, alkış kargış ve dua gibi alt başlıklara yer verilir. Deyimleri; duygu ve düşüncelerini dile getirmede birer araç olarak kullanan yazar, bu sayede daha çarpıcı bir anlatıma sahip olur. Eski Türk geleneklerinden gelen ve Türk kültür çevrelerinde varlığını koruyan yeminler; eserde pek yer almaz. Bazen sohbet akışında; “yemin etmek, söz vermek, şeytan çarpsın ki!” şeklindeki söylemlerle karşımıza çıkar.

Alkış kargışlar; insanların iyi ve kötü duygularını dışa vurmasına yardımcı olan kalıplaşmış ifadelerdir. Eser içerisinde çok yer almasa da çoğunlukla beddua formatına rastlanır. Edebî eserlerde fazlaca kullanılan dualar; dilimize yerleşmiş sözcükler gibidir. Genelde, Tanrı'dan bir şey isteme ya da birine dua etme şekliyle esere yansır.

Hayatın geçiş dönemlerinden olan doğum, evlenme ve ölümle ilgili örnekler bulunan romanda bu konu sıklıkla ele alınır. Bu bölümde verilen örnekler bir nevi toplumun bağlı olduğu inançları yansıtır. Çünkü; topluma bakıldığında hayata ait olan bu kırılma dönemleri halk için önem arz eder. Bu önem Buket Uzuner'in romanında da hissedilir.

Halk bilgisi ana başlığı altında iki alt başlığa yer verilir. Bunlardan birincisi; halk taşıtlarıdır. Eski ve modern dönemlere ait olan araçların bir arada olduğu görülen romanda; otomobil, cip, yarış arabaları, uçak, helikopter, tanker, tekerleksiz tuhaf araçlar, at arabaları, faytonlar vd. gibi araçlara yer verilir. Halk ölçüsü adını taşıyan ikinci alt başlıkta ise, geçmişten günümüze halk arasında bir gereklilik olarak kullanılan birtakım ölçülere rastlanır. Bunlar genellikle, kilometre, hız ve zaman kavramlarıyla ilgili olan birimleridir.

Tören ve kutlamalar; halk için önemli olan geleneklerden birisidir. Geçmişten günümüze varlığını koruyup devam ettiren bu anmalar; düğün, doğum günü ve yeniden başlama partisi şeklinde karşımıza çıkar.

Halk inanışları konusunda romanlar tam anlamıyla referans konumundadır. Cansız varlıklarla ilgili inanışlar, uğur, uğursuzluk, kıskançlık, rüya, karabasan, yas tutmak, karalar giyinmek, şeytan, peri ve cinlerle ilgili batıl inanışlar bu konuda da oldukça zengin örnekler sunar.

Halk çalgıları; piyano, keman ve viyolonselden ibarettir. Fransızlar için önemli bir mahiyete sahip olan müzik; müzik dinlemek, müzik dersi almak ya da bir müzik aleti çalmak gibi olgulara eser boyunca sıklıkla vurgu yapılır.

Giyim-kuşam konusunda, Fransız modasının hâkim oluşu dikkat çeker. Romanda, kadın ve erkek kıyafetleri bir arada yer alsa da kadın giyim örneklerinin daha fazla olduğu görülür. Bu durumun sebebi roman kahramanlarının çoğunlukla kadınlardan oluşmuş olması olabilir.

Halk sanatları ve zanaatları bölümünde, Doğu ve Batı kültürüne ait olan unsurların bir arada olduğu görülür. Özellikle Doğu sanatlarına ağırlık verilen romanda; cam üfleme, vitray, resim, minyatür, el işlemesi kıyafetler, el dokuması halılar ve çeşitli koleksiyonlardan (tarak, cam, porselen) sıkça söz edilir.

Halk mimarisi bölümünde kullanılan araç gereçler, yapım teknikleri, malzemeler, motifler, şekil ve renkler hakkında oldukça geniş bilgiler yer verilir.

Halk mutfağı bölümünde, Türk kültürüne ve Kuzey Avrupa'ya ait yemek ve içecekler bir arada bulunur. Fakat; Kuzey Avrupa'ya özgü hafif, deniz ürünlerinden yapılan yemekler ile Fransız içkilerinin ağırlıkta olduğu görülür.

Diğer unsurlar başlığı altında; hitap, nida, argo ve adlandırmalar (roman adları) adlı alt başlıklara yer verilir. Sözlü geleneğin ve doğal olarak da edebî eserlerin vazgeçilmez unsurlarından olan hitap ve nida ögelerine romanda geniş yer verilir. Daha çok yansıtılmak istenen bir duygu karşısında sevgili, ah sevgili, ey!, ah!, aman! şeklinde karşılık bulur. Edebî eserlerde varlığı hoş karşılanmayan argo ise, bazı kızgınlık anlarında istemsizce ağızdan çıkabilen, kişinin ya kendisine ya da bir başkasına hakaret etmesi şeklinde esere yansır. Son olarak roman adları başlığında ise, özellikle Türk milletine ait masal, divan, ruzname ve roman isimleri telaffuz edilir.

Sonuç olarak, Uzuner'in incelenen romanında halk kültürüne ait unsurlara geniş bir şekilde yer verdiği görülür. Romanda hem halk edebiyatı hem de halk bilimi ögelerinin hemen hepsine dair örnekler barındırması dikkat çekicidir. Ütopik ve fantastik dünyalara olan ilgi ve tutkusunu açıkça belirten yazar, Çağdaş Türk edebiyatçıları arasında yer alarak modern bir düzlem üzerinde ilerlemeye çalışır. Ancak yazar, bunu yaparken sadece Batı kültürüne yönelip Doğuya sırt çevirmez. Aksine; oluşturmak istediği modern dünyanın içerisine geleneğe ait olan öğeleri ustaca yerleştirir. Ayrıca, eserinde kullandığı sade dil, anlaşılır bir üslup, gündelik hayatta karşılaşılan söylem ve davranışlar, topluma ait problemler, kimlik bunalımı yaşayan insanlar ve ele aldığı politik mevzular sayesinde eserlerinin gerçeklik dokusunu oluşturur. Bu çalışma ile de Buket Uzuner'in eserindeki halka ait olan bu değerler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Böylelikle Buket Uzuner'in

alanyazına yaptığı katkı da ortaya konmuştur. Burada yazarın okuyucuyu iyi anladığı ve okuyucu tarafından anlaşılacağı düşüncesiyle halk kültürüne başvurduğu söylenebilir. Halkın her kesimi tarafından anlaşılır olmak yazarın amacına ulaştığını gösteren en büyük kanıtlardan birisidir.

KAYNAKÇA

- Akalın, L. S. (1990). *Türk dilek sözlerinden alkış kargışlar*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Akyol, F. (2021). *Safiye Erol'un eserlerinde halk edebiyatı ve halk bilimi unsurları* [Yüksek lisans tezi, İbrahim Çeçen Üniversitesi].
- Artun, E. (2015). *Türk halk bilimi*. Karahan Kitabevi.
- Baraz, N. (1998). *Halkbilime genel bakış*. İletişim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Boratav, P. N. (1982). *Folklor ve edebiyat I*. Adam Yayınları.
- Boratav, P. N. (2003). *100 soruda Türk folkloru*. K Kitaplığı.
- Boratav, P. N. (2009). *Zaman zaman içinde*. İmge Yayınları.
- Boratav, P. N. (2011). *Az gittik uz gittik*. İmge Yayınları.
- Boz, İ. (2013). *Cengiz Dağcı'nın romanlarının halk bilimi açısından incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi].
- Çobanoğlu, Ö. (2003). *Türk halk kültüründe memoratlar ve halk inançları*. Akçağ Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2012). *Halk edebiyatına giriş I*. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Dundes, A. (1998). *Halk kimdir?* (M. Ekici, Çev.). *Milli Folklor*, (37), 139-152.
- Durbilmez, B. (2013). *Halk bilimi araştırmalarının 100.yılında: Halk bilimi ile edebiyat'ın ortak alanları ve halk edebiyatı üzerine bir değerlendirme*. *Milli Folklor*, (99), 101-112.
- Durmuş, İ. (2009). *Türk kültür çevresinde ant*. *Milli Folklor*, (84), 97-106.
- Ekici, M. (2007). *Halk bilgisi (folklor) derleme ve inceleme yöntemleri*. Geleneksel Yayınları.
- Elçin, Ş. (2000). *Halk edebiyatına giriş*. Akçağ Yayınları.
- Eren, M. (2013). Halk inancı kavramının sınırları ve sınırlılıkları üzerine bir inceleme. *Turkish Studies*, 8 (13) 857-865.
- Ergin, M. (1997). *Dede Korkut kitabı II*, indeks-gramer. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ersan, P. [t.y.] *Sedat Veyis Örnek - Türk halk bilimi ve ölüm - doğum - evlenme oyununun rejî defteri* [Lisans tezi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi].
- Gabain, A. V. (2000). *Eski Türkçenin grameri*. (M. Akalın Çev.). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gariper, C. (2007). *Buket Uzuner'in kişilikler oyunu ve fantastik-ütopik dünyası: Balık izlerinin*

- sesi romanı. Türkbilig*, (14), 69-96.
- Harmancı, M. (2012). *Dede Korkut hikâyelerindeki alkış ve kargışlara işlevsel bir yaklaşım. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (23), 1- 17.
- Kaleli, B. (2005). *Buket Uzuner'in roman ve hikâyeleri üzerine bir inceleme* [Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi].
- Kaya, D. (2007). *Ansiklopedik Türk halk edebiyatı terimleri sözlüğü*. Akçağ Yayınları.
- Keskin, A. (2020). *Milli kültür dil-dünya görüşünün yansıması olarak hitaplar. Karadeniz Araştırmaları*. XVII/67: 763-797.
- Komisyon, (2005). *Türkçe sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kuşdemir, O. F. (2013). *Cengiz Dağcı'nın eserlerinde sözlü kültür unsurları -metinlerarasılık kuramlarına göre bir inceleme-* [Doktora tezi, Kırıkkale Üniversitesi].
- Motz, M. (1998). Folklore: What's in a name?. *The Journal of American Folklore*, 111 (441), 339-355.
- Örnek, S. V. (2000). *Türk halk bilimi*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Oxford Advanced Learner's Dictionary, 8. baskı (madde başlığı cd ortamından alıntılanmıştır.)
- Parla, J. (2018). *Türk romanında yazar ve başkalaşım*. İletişim Yayınları.
- Seven, S. (2004). *Buket Uzuner'in romanlarında teknik yapı* [Yüksek lisans tezi, Onsekiz Mart Üniversitesi].
- Taş, M. (2021). *Fatma Barbarosoğlu'nun roman ve hikâyelerinde halk bilimi unsurları* [Yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi].
- Taşcıoğlu, Y. (2012). *Yeni Türk edebiyatına giriş*. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- TDK, (2015). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Terzioğlu, Ö. (2006). *Anonim bir halk edebiyatı ürünü olarak argo. Millî Folklor*, (71), 102-104.
- Toptaş, L. T. (2008). *Buket Uzuner'in hikâye ve romanlarında kişiler* [Yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi].
- Türkçe Sözlük*, (2011). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uzuner, B. (1992). *Balık izlerinin sesi*. Remzi Yayınları.

Extended Abstract

The knowledge created by communities living together and having a common culture is called folklore. Folklore is a science that includes elements of society such as tradition, tradition, music, entertainment, art, architecture, as well as literary elements such as folk songs, tales, epics, proverbs, idioms, oaths and prayers. Briefly; folklore is a science that covers all elements related to the lifestyles and beliefs of the people.

Folklore elements are the elements that help writers at the point of enriching the literary works. Since folklore elements emerge as a result of the common culture of the people, it is natural to use them in literary genres. The rich diversity of folk culture plays an important role in bringing literary works closer to the public. The use of folklore elements in the fictional world helps the author to produce texts that are more striking in terms of providing the texture of reality or utterance. In addition, folklore elements increase the interest of the public in these works by enriching the works. The people who find traces of themselves in the work also experience the convenience of establishing a connection between the work and the phenomenon of reality.

Buket Uzuner is one of the important writers of contemporary Turkish literature and she is passionately interested in utopian and imaginary realms and even hears whispers from these realms in her soul. She writes successful works by revealing her distinguished side from other writers in terms of language and expression style she uses with his works. When we look at the content of Buket Uzuner's stories and novels, it is seen that they are quite rich in terms of folklore elements. For this reason, the aim of the study is to determine the elements of folk culture in Buket Uzuner's novel and to try to determine for what purpose she uses these elements. The article tries to reveal the folklore elements that contributed to the novel and the relationship between these elements, the author and the work. Buket Uzuner is a writer who advances on a modern line in contemporary literature. However, she uses modern narrative atmosphere and elements from Turkish cultural traditions together. It is seen that Uzuner, trying to reach a kind of composition, is an artist who reaches and is read by the public thanks to these elements. This study tries to examine Buket Uzuner's relationship with folklore and how she combined folk culture with this method.

Identifying folklore elements in Buket Uzuner's novel, *The Voice of Fish Traces*, is the subject of this study. The aim of this study is to determine the elements of folk culture and folklore in Buket Uzuner's novel. In this study, folk literature and folk culture elements in Buket Uzuner's novel are handled separately. On the other hand, the concepts of folk literature and folk culture are briefly introduced, and the sub-titles created are presented in detail with examples from the text. Due to the fact that the author does not stay away from social problems, it is tried to determine how much she reflects the era, the people living together and the environmental factors in her work.

The plan of this study is formed by first reading the novel with document analysis, filing the obtained materials, classifying the obtained materials and interpreting the findings in terms of folklore. The article consists of three parts: In the introductory part, the subject, purpose, scope and method of the article are explained. Due to the scope of the study, short explanations are made about the terms of folklore, folk culture and folk literature. Also, in this section, a conceptual framework is created in line with the academic studies that have been done so far.

In the second part, the novel is analyzed in terms of folklore elements. Folk literature, which is one of the main topics; idioms are classified under the following headings: Oaths, applause and prayer. Then, the novel is analyzed in terms of folk culture elements. In this section, transition periods (birth, marriage and death), folklore (measures, vehicles), clothing (men's and women's clothing), folk arts (stained glass, painting, miniature), folk architecture (structure, material, motif, color)), folk cuisine (types of food and drink), beliefs (religious beliefs, jealousy, mourning, black clothing), folk instruments (violin, piano), ceremonies (commemoration, birthday, wedding and various parties) and other elements of the folk literature (such as addressing and slang language) are examined.

In the conclusion, Uzuner's contribution to folk culture has been examined from various aspects. It is underlined that she uses modern and traditional elements together in her work and her effort to bring these elements into a composition is clearly seen.